

університету : зб. наук. праць. – Сер.: Економічні науки. – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ. – 2008. – № 1. – С. 40-44.

7. Камінський А.Б. Експертна модель кредитного скорингу позичальника банку / А.Б. Камінський // Банківська справа : наук.-практ. журнал. – 2006. – № 1. – С. 75-81.

8. Где занять наличными без страховок: обзор рынка потребительского кредитования на 16 сентября 2013 года. [Электронный ресурс]. – Доступный с http://www.prostobank.ua/potrebitelskie_kredit/stati/.

9. Камінський А.Б. Скорингові технології в кредитному ризик-менеджменті / А.Б. Камінський, К.К. Писанець // Бізнес-Інформ : міжнар. наук. економ. журнал. – Харків : Вид-во ХНЕУ. – 2012. – № 4. – С. 197-201.

Каминский А.Б. Концептуальные подходы к использованию скоринга в кредитной деятельности банка

Представлены концептуальные подходы к использованию скоринга на разных этапах взаимодействия банка с заемщиком. Показана специфика подходов на этапах: привлечения клиентов, аппликации, кредитных отношений, взыскания задолженности. Обоснованы преимущества использования скорингов на каждом из этапов.

Ключевые слова: кредитный скоринг, потребительское кредитование, риск-менеджмент банка.

Kaminsky A.B. Conceptual approaches for usage of scoring in credit activity of bank

The conceptual approaches of scoring using on the different stages of interaction between bank and borrower are presented. The specificity is shown on the stages: client's attraction, application, credit relations, and collection of debt. Advantages of the use of scorings are grounded on each of the stages.

Keywords: credit scoring, consumer lending, risk-management in bank.

УДК 330.342: 303.725.2

Доц. Я.В. Кульчицький, д-р екон. наук –
НЛТУ України, м. Львів

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розкрито інституційні засади екологізації сучасних економічних систем з позицій постіндустріальної парадигми та економічної компаративістики в умовах посилення глобалізації. Виявлено зміст екологічної парадигми економічної теорії та обґрунтовано необхідність виокремлення соціально-екологічних відносин у системі економічних відносин суспільства. Проаналізовано концепцію сталого розвитку та особливості еколого-економічних інструментів у розвинених країнах.

Ключові слова: економічні системи, інституційні засади екологізації економічних систем, постіндустріальна парадигма, екологічна парадигма економічної теорії, постіндустріальне (інформаційне) суспільство, глобалізація, економічна компаративістика, сталий розвиток, екологізація економічних систем.

Вступ. Обґрунтування теоретико-методологічних засад порівняльного аналізу сучасних економічних систем об'єктивно передбачає виявлення пріоритетних доміант їх трансформації, якими у ХХІ ст. є, на наш погляд, екологізація та глобалізація. Саме ці процеси здійснюють нині вирішальний вплив на функціонування і трансформацію існуючих чи становлення нових економічних систем. Будучи щільно взаємопов'язаними між собою, вони зумовлюють ключові параметри економічних систем, їх елементну структуру, визначають важливіші функції. І хоча актуальність проблеми екологізації економіки не підлягає сумніву, проте більшість існуючих наукових досліджень мають або виключно економічний, прагма-

тичний ухил, або природоохоронну спрямованість у чистому вигляді. Звідси випливає необхідність комплексного підходу до цієї складної й важливої теоретичної і практичної проблеми на основі діалогу економічної та інших наук.

Метою роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження і з'ясування змісту екологізації сучасних економічних систем у контексті економічної компаративістики, що має важливе значення для методології економічної теорії, а також практики державного регулювання взаємодії економічної та екологічної систем та забезпечення сталого розвитку як розвинених, так і транзитивних, перехідних економічних систем в умовах посилення глобалізації.

Методами нашого дослідження є насамперед діалектичний, історичний, логічний, аналіз і синтез, системний, синергетичний, порівняльний, сценарний аналіз та ін.

Ступінь розроблення проблеми та огляд літератури. На наш погляд, екологізація сучасних економічних систем є характерною ознакою формування інформаційного (постіндустріального) суспільства. Відповідно теоретичне дослідження сучасних економічних систем крізь призму посилення їх екологізації, з урахуванням епохального переходу від людини економічної (*homo economicus*) до людини творчої (*homo creator*) [15, с. 258-286; 16, с. 109-119], неодмінно повинно спиратися на постіндустріальну парадигму. Саме постіндустріальна парадигма є, на наше переконання, тим "ключем", який дає змогу розкрити зміст сучасних економічних систем, здійснити їх порівняльний аналіз та виявити стратегічний вектор системної трансформації в умовах посилення екологізації та глобалізації.

Екологізація сучасних економічних систем зумовлює необхідність перегляду, переосмислення фундаментальних методологічних постулатів, положень економічної теорії. Економічна теорія протягом своєї тисячолітньої еволюції пройшла багато етапів розвитку. При цьому, зрозуміло, видозмінювався предмет її наукового аналізу, методологія, теоретичні парадигми, концепти, що зумовлювало відповідні зміни економічного дискурсу, коригувало стратегію фундаментальних досліджень. Але завжди підґрунтям наукових концепцій, висновків, рекомендацій були реальні економічні процеси, суспільна економічна практика, яка виступає єдиним і визначальним критерієм істинності теорії. Минуле ХХ ст. знаменувало собою новий злет економічної науки, її активний діалог з багатьма іншими науками: від соціальних до природничих [1-7, 8, 10, 11, 13, 15-17]. Практичними причинами таких тенденцій у методології економічної теорії стали насамперед актуальні проблеми взаємини людини і довкілля, екології. Внаслідок цих негативних тенденцій як у національних, так і у світовій економіках, в економічній теорії почала утверджуватися екологічна парадигма, що передбачає розгляд, дослідження усіх економічних і соціальних процесів крізь призму збереження довкілля, умов існування і розвитку людської особистості [3-7; 8, с. 54-65]. Як аргументовано зазначають у цьому контексті сучасні польські дослідники Б. Федор, С. Чая, А. Грачик, З. Якубчук, екологічна парадигма економічної теорії виростає насамперед з критики можливостей традиційного неокласичного оптимізаційного аналізу до вирішення проблеми деградації і охорони довкілля, а також забезпечення відповідної його якості і доступності природних засобів для майбутніх поколінь. Ця критика спирається на такі аргументи, як: по-перше, багатовимірність явищ, що перебувають на "стику" економічної системи і довкілля, по-друге, взаємозалежність між економічною систе-

мою з одного боку, і природними системами (фізична, біологічна, метеорологічна та ін.) – з іншого [17, с. 22].

З наведених міркувань випливає висновок, що системне вивчення проблем деградації й охорони довкілля, системне дослідження процесу екологізації економіки може бути концептуально здійснене лише на основі діалогу економічної та інших наук при належній увазі до розкриття внутрішніх механізмів економічної та екологічної діяльності як одвічного двигуна, рушійної сили соціально-економічного прогресу. При цьому деякі дослідники простежують взаємозв'язок між екологізацією економічної теорії та гуманізацією економіки і суспільства. З цього приводу А. Чухно слушно підкреслює, що "...екологізація економічної науки та економічної політики, створення гармонійної еколого-економічної народногосподарської системи є необхідною умовою гуманізації економіки і суспільства загалом, створення економічних та екологічних умов високої якості життя" [15, с. 100]. На переконання ученого, економічна теорія повинна прийняти постіндустріальну парадигму як перспективу. Причому, "...перехід на нову парадигму – це не лише розроблення нової системи ідей та уявлень, але і формування якісно нового типу мислення, глибоке оновлення методології та понятійного апарату науки" [15, с. 218].

Як обґрунтовано зазначає Ю. Туниця, між традиційною ринковою економікою та екологічними вимогами існують глибокі суперечності. Тому головною проблемою сучасної економічної науки повинно стати формування нової екологічної економіки: "Наука повинна зробити все можливе для адаптації ринкової моделі економіки до вимог екологічної економіки, більше того, в реальному житті повинна відбутися трансформація ринкової економіки в екологічну" [13, с. 21]. Дослідник вважає, що економічна наука на початку третього тисячоліття повинна змінити або, принаймні, істотно уточнити свою парадигму, оскільки "предмет класичної і неокласичної економіки стає ширшим і складнішим у зв'язку з розширенням поняття третього фактора виробництва "природні ресурси" до поняття "природне довкілля" (environment)" [13, с. 26-27].

Туніця Ю. слушно наголошує, що сучасні зарубіжні підручники з економічної теорії (зокрема авторства К. Макконнела і С. Брю) недостатньо враховують екологічний імператив, бо необхідно досліджувати поведінку людей у процесі виробництва, розподілу і споживання матеріальних благ та послуг не просто в умовах обмежених ресурсів, а уже в нових умовах – умовах посилення екологічної кризи глобального, регіонального і локального характеру. На думку вченого, йдеться про істотні зміни предмету економіки або ж формування поруч з класичною і неокласичною економічною теорією нової еколого-економічної теорії чи екологічної економіки, яка є, з одного боку, продуктом розвитку економічної думки в історичній ретроспективі і спирається на досягнення новітньої економічної теорії, а з іншого – результатом спостережень та аналізу розвитку сучасного світу, його природи і суспільства, результатом аналізу цілком нових екологічних проблем [13, с. 26-29]. Загалом Ю. Туниця підкреслює: "З одного боку, екологічна економіка є складовою частиною економічної теорії, з іншого – вона вимагає докорінної зміни сутності й змісту економічних наук щодо відображення ними екологічного імперативу..." [13, с. 83].

До речі, аналіз сучасної літератури свідчить про те, що різні дослідники дещо по-різному сприймають і тлумачать термін "екологічна економіка" та по-різно-

му вбачають місце цього наукового напрямку в системі наук [1, с. 249-250]. Якщо Ю. Туниця, як ми зазначали вище, підкреслює наявність діалектичного взаємозв'язку між економічною теорією та екологічною економікою, то деякі автори схильні вживати термін "екологічна економіка" безвідносно до економічної теорії, лише для означення галузі знання, що у більш прикладному аспекті вивчає особливості взаємодії економічної системи з природними системами [10]. У цьому контексті нам видається найбільш конструктивною точка зору Ю. Туниці. Справді, яким би не був жвавим діалог економічної та інших наук, але оновлена й збагачена сучасними концептами та постіндустріальною парадигмою економічна теорія є саме тим теоретико-методологічним фундаментом, річчезем, у руслі якого виокремлюється екологічна економіка як відображення об'єктивного процесу утвердження екологічного імперативу саме в економічній теорії. Підсумовуючи роздуми про екологічний імператив у новій економічній теорії, Ю. Туниця аргументовано наголошує, що "...повинна відбуватися екологізація економічної теорії та інших економічних дисциплін і, водночас, економізація екології та інших природничих дисциплін" [13, с. 84].

Зазначені вище польські економісти Б. Федор, С. Чая, А. Грачик, З. Якубчук слушно підкреслюють, що економічна теорія є насамперед наукою про оптимальне використання обмежених і таких, що мають альтернативне застосування, чинників виробництва. Пізнавальні, як і утилітарні, функції економічної теорії у царині екологічно-економічної проблематики полягають у цьому контексті у створенні передумов економічної раціоналізації господарювання і політики охорони довкілля. Така раціоналізація, наголошують учені, відбувається завжди у конкретних суспільних чи навіть морально-етичних умовах, коли йдеться про систему цінностей, норми поведінки [17, с. 23]. Сучасна екологічна етика повинна закликати до гуманного ставлення людини до живих істот, бо цінністю є кожне життя, а права природи відіграють визначальну роль у конституванні людського і поза-людського життя [17, с. 28].

Об'єктивні зміни, що відбуваються нині у розвинених економічних системах, повинні, на переконання учених, бути відображені у теоретичному виокремленні соціально-екологічних відносин у системі економічних відносин суспільства [2, с. 105-121; 7; 8, с. 54-58]. При цьому ми поділяємо підхід Я. Кульчицького, що під соціально-екологічними відносинами потрібно розуміти відносини, які об'єктивно складаються між суб'єктами економічної системи суспільства, еколого-економічної діяльності у процесі свідомого перетворення природного світу на основі відповідної економічної та екологічної культури [2, с. 105-121; 7].

Зазначений підхід, справді, дав би змогу не тільки зосередити увагу вчених-теоретиків на розкритті змісту й місця соціально-екологічних відносин у поняттєвому апараті економічної теорії, але й надати потужного поштовху всебічному вивченню особливостей функціонування цих відносин у сучасних розвинених економічних системах з метою їх максимального врахування в економічній та екологічній політиці країн з перехідними економічними системами у процесі їх трансформації в умовах посилення екологізації та глобалізації.

Стверджуючи нагальність засвоєння суспільною свідомістю екоцентристської системи цінностей та настанов, фахівці з необхідністю доходять висновку про усвідомлення важливості екологічної культури у процесі становлення і

трансформації економічних систем [2; 5; 8, с. 64-65]. У підґрунтя формування сучасної екологічної культури мають бути покладені насамперед орієнтованість на екологічну доцільність і безпеку, відсутність протиставлення людини і природи, сприйняття природних об'єктів як повноправних партнерів у взаємодії з людиною.

Дослідження національних економічних систем крізь призму екологічних проблем неминуче підводить нас до усвідомлення планетарного масштабу вирішення їх негативних наслідків. Як слушно підкреслює С. Соколенко, на рубежі третього тисячоліття виникла необхідність нового бачення світовим співтовариством глобальної екологічної ситуації. Іншими словами, настала епоха " нової відповідальності " всіх держав за безпеку земної цивілізації [12, с. 443-444]. Планетарний масштаб дослідження економічних систем з позицій екологічного імперативу започаткувало поняття " сталого розвитку ", що з'явилося у 80-х роках ХХ ст. у процесі діяльності комісії ООН під керівництвом прем'єр-міністра Норвегії Г.Х. Брунтланд (так звана " Брунтландська доповідь "). Сталий розвиток – це такий розвиток, що задовольняє потреби сьогодення, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби [10, с. 203]. Світовий саміт " Планета Земля ", що відбувся як конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро у 1992 р., розробив і схвалив представниками 179 держав світу документ з промовистою назвою " Порядок денний на ХХІ століття " (" AGENDA-21 "). У цьому документі передбачено свого роду програму дій, за допомогою яких можна досягнути сталого розвитку з економічної, соціальної та екологічної точок зору. Програма підкреслила міжнародне визнання того, що захист довкілля та природних ресурсів має бути інтегрованим з соціально-економічними компонентами, включаючи проблематику бідності та слаборозвиненості. Форум у Ріо-де-Жанейро показав необхідність вирішення соціальних, екологічних й економічних проблем у взаємозв'язку власне з огляду на перспективу сталого розвитку. Програма " Порядок денний на ХХІ століття " відображає глобальний консенсус і взяття на найвищому рівні політичних зобов'язань щодо співпраці з питань розвитку та питань довкілля. При цьому не заперечується інтенсивний економічний розвиток, а стверджується, що сталий розвиток – це спосіб подолання бідності і боротьби проти руйнування природного життєвого довкілля [10, с. 203-222; 13, с. 202-203; 14, с. 522-523].

Актуальність концептуальних положень документів " Ріо-92 " однозначно підтверджені такими світовими самітами з проблем сталого розвитку – " Ріо+5 " (Нью-Йорк, 1997 р.), " Ріо+10 " (Йоганнесбург, 2002 р.), " Ріо+20 " (Ріо-де-Жанейро, 2012 р.). Незважаючи на це, вважає Ю. Туниця, поки що не видно серйозних змін на краще. Тому потрібен сильний додатковий імпульс, яким може стати усвідомлення світовою спільнотою ідеї створення Екологічної Конституції Землі (ЕКЗ; англ. – " World Environmental Constitution ") та необхідності якомога швидшого її опрацювання і схвалення [13, с. 203]. Як слушно зазначає вчений, ЕКЗ повинна мати статус Основного Закону виживання цивілізації і сталого розвитку, який, не загрожуючи суверенітету жодної країни, її політичному ладу, віросповіданню громадян, національним інтересам, водночас забезпечував би кожній державі зокрема і світовому співтовариству загалом екологічну та економічну безпеку, а окремій людині – нормальні для її життя природні умови як нині, так і в майбутньому [13, с. 195-196]. Інституційне забезпечення ЕКЗ передбачає створення органів контролю за дотриманням визнаних норм економічної доцільності національних і міжна-

родних виробничих структур. Такими органами могли б стати: Рада екологічної безпеки, Світова екологічна організація, Міжнародна екологічна поліція, Міжнародний екологічний суд, Міжнародний екологічний банк або Глобальний екологічний фонд, а також інші взаємопов'язані в єдину систему, підпорядковану єдиній меті інституції, що забезпечують діяльність, спрямовану на підтримку принципів сталого розвитку [13, с. 209]. ЕКЗ не повинна бути суто природоохоронним правовим актом: " За своїм призначенням – це соціо-економіко-еколого-правовий документ довгострокової дії, який повинен бути спрямованим на збереження єдиної екологічної системи Землі і всіх форм життя на планеті та сталий соціально-економічний розвиток. Якщо людство хоче вижити і розвиватися як біосоціальна система у глобальній екологічній системі, то закони господарювання у всіх країнах світу (економічні закони) повинні відповідати законам природи, не суперечити цим законам, а узгоджуватися з ними " [13, с. 212].

Як зазначають П. Леоненко і О. Черепніна, українські вчені запропонували оцінювати рівень сталого розвитку за допомогою відповідного індексу I_{cp} , який розраховується як сума індексів для трьох вимірів: економічного ($I_{екв}$), екологічного ($I_{ев}$) та соціального ($I_{св}$) з відповідними ваговими коефіцієнтами. Своєю чергою, кожен з цих індексів обчислюють, застосовуючи відомі в міжнародних оцінках індекси конкурентоспроможності, економічної свободи, якості та безпеки життя, людського розвитку та ін. Таким чином, індекс сталого розвитку (I_{cp}) вираховують за формулою

$$I_{cp} = 0,43 \cdot I_{екв} + 0,37 \cdot I_{ев} + 0,33 \cdot I_{св},$$

у якій використані масштабуючі коефіцієнти для забезпечення однакової ваги економічного, екологічного та соціального вимірів в індексі сталого розвитку [9, с. 366].

Актуалізація екологічних проблем на порозі третього тисячоліття характеризується зростанням кількості інструментів екологічної політики, які використовуються у сучасних економічних системах для економічного захисту довкілля. У цьому контексті конструктивним видається підхід І. Синякевича, котрий обґрунтовує принципи формування системи інструментів екологічної політики: трансформовування зовнішніх негативних екологічних ефектів у внутрішні; інтеграції обов'язкових інструментів екологічної політики з добровільними; інтеграції інструментів екологічної політики з інструментами інших політик; пріоритетності інструментів екологічної політики, що забезпечують національну екологічну безпеку; ранжирування інструментів екологічної політики; трансформовування інструментів економічної політики в інструменти екологічної політики [11].

Польський дослідник Г. Шойге називає три групи знарядь політики управління довкіллям: 1) правові; 2) економічні; 3) екологічна пропаганда та екологічна освіта [18, с. 135]. Крім того, він виділяє такі типи економічних інструментів охорони довкілля, як: 1) платежі; 2) субсидії; 3) плати при продажу товарів, що після вжитку можуть змінитися на шкідливі відходи; 4) створення ринку дозволів на забруднення (який діє у Польщі з 2005 р.); 5) фінансові стимули існуючого правового регулювання [18, С. 135-137].

У розвинених економічних системах способами реалізації еколого-економічних інструментів є їх відповідні форми, серед яких значного поширення набули такі: 1) податкові інструменти; 2) мита; 3) плати, платежі; 4) штрафи; 5) субси-

дії; 6) дотації; 7) гранти; 8) кредитні інструменти; 9) виплати; 10) прискорена амортизація; 11) цінові інструменти. Так, зокрема, у промислово розвинених країнах світу спостерігаємо тенденцію зростання ролі екологічних податків та їх стимулювального впливу на розвиток економіки. Частка екологічних податків загалом від оподаткування юридичних і фізичних осіб становить: у США – 3,2 %, Данії – 3,4 %, Австрії – 4,4 %, Канаді – 4,5 %, Швейцарії – 4,7 %, Німеччині – 4,9 %, Франції – 5,4 %, Нідерландах – 5,5 %, Греції – 6,1 %, Новій Зеландії – 6,1 %, Японії – 6,5 %, Фінляндії – 7,3 %, Іспанії – 7,5 %, Великобританії – 8,2 %, Італії – 9,0 %, Норвегії – 10,8 %, Португалії – 11,5 %, Ірландії – 11,9 % [10, с. 115].

У цьому контексті заслуговує на увагу точка зору А. Чухна, котрий зазначає, що є безліч прикладів у західних країнах, де активно й ефективно використовуються природоохоронні технології на основі чітких ринкових принципів. Водночас, підкреслює учений, "подолання екологічної небезпеки перетворилося на реальну тенденцію, що склалася не під впливом міфічних всесвітніх екологічних податків, а внаслідок небаченого прогресу технологій, який зробив ресурсо- та енергоощадливі методи виробництва економічно вигідними" [15, с. 100].

Висновки. Ми поділяємо думку, що дослідження сучасних економічних систем повинно бути щільно пов'язане з аналізом процесів екологізації та генези постіндустріального суспільства. Екологізацію потрібно розглядати як новий контекст дослідження і порівняльного аналізу економічних систем. При цьому розкриття змісту процесу екологізації є насамперед можливістю по-новому підійти до дослідження сучасних економічних систем, адже одними з найважливіших для оцінки просування економічної системи до нової якості життя суспільства є параметри, показники, що характеризують міру вирішення саме екологічних проблем. Крім того, як ми зазначали вище, подолання екологічної кризи потребує нині об'єднання зусиль різних країн, всього світового співтовариства. Водночас дослідження "екологічного" профілю тієї чи іншої конкретної економічної системи неминуче приводить нас до необхідності врахування глобального аспекту функціонування системи в контексті її "участі" в забрудненні довкілля у планетарному масштабі чи, наприклад, вивезенні "брудних" технологій у відсталі країни, коли йдеться про розвинені економічні системи.

Отже, подальший розвиток економічної теорії та розроблення теоретико-методологічних засад дослідження і порівняння сучасних економічних систем потребують комплексного, взаємопов'язаного бачення проблем екологізації і трансформації економічних систем крізь призму глобалізації процесів інституціоналізації представниками різних галузей наукового знання. Іншими словами, йдеться про необхідність об'єднання зусиль на "стиках" наук про людину і суспільство.

Проведене дослідження вельми актуальних проблем екологізації сучасних економічних систем в умовах посилення глобалізаційних процесів на зламі тисячоліть свідчить про необхідність особливої уваги до них фахівців з економічної теорії. Екологічна парадигма економічної теорії, яка конкретизована у постіндустріальній екологізаційно-глобалізаційній парадигмі порівняльного аналізу сучасних економічних систем, котра поступово переростає у нову модифіковану постіндустріальну парадигму, дає змогу виявити спрямованість сучасних економічних систем на формування інформаційного суспільства та екологічно збалансованої ("зеленої") економіки як передумови його сталого розвитку. Саме економічна теорія як фундаментальна наука, "наука наук", яка спирається на тисячолітню тради-

цію, численні національні, регіональні школи та застосовує панорамний філософський пізнавальний інструментарій, здатна об'єднати сьогодні зусилля учених різних галузей знання з метою формування міждисциплінарного сучасного підходу до аналізу еколого-економічних суперечностей та обґрунтування адекватних теоретичних концепцій їх подолання на практиці з метою забезпечення гуманізації розвитку економічних систем і створення об'єктивних передумов для епохального планетарного переходу людства до інформаційного, "знаннєвого" суспільства та формування ноосферно-космічної цивілізації [1-5].

Література

1. Кульчицький Я.В. Сучасні економічні системи в умовах екологізації та глобалізації (теоретико-методологічні засади порівняння) : монографія / Я.В. Кульчицький. – Львів : Вид-во "Ліга-Прес", 2011. – 687 с.
2. Кульчицький Я.В. Проблеми формування соціально-екологічних суспільних відносин у контексті трансформації сучасних еколого-економічних систем : монографія / Я.В. Кульчицький. – Львів : Вид-во "Камула", 2005. – 144 с.
3. Кульчицький Я.В. Методологія аналізу еколого-економічних систем у контексті цивілізаційної парадигми / Я.В. Кульчицький // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2006. – Вип. 16.1. – С. 209-215.
4. Кульчицький Я.В. Екологічна парадигма розвитку економічної теорії у контексті посилення екологізації економіки / Я.В. Кульчицький // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2005. – Вип. 15.6. – С. 220-225.
5. Кульчицький Я.В. Екологічний імператив порівняно сучасних економічних систем / Я.В. Кульчицький // Науковий вісник УкрДПТУ : зб. наук.-техн. праць. – Львів : Вид-во УкрДПТУ. – 2005. – Вип. 15.1. – С. 200-202.
6. Кульчицький Я.В. Філософія екологічної безпеки у контексті системного підходу до вивчення національних економік / Я.В. Кульчицький // Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Сер.: Економічна. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка. – 2005. – Вип. 34. – С. 358-361.
7. Кульчицький Я.В. Проблеми становлення соціально-екологічних суспільних відносин: методологічний аспект / Я.В. Кульчицький // Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Сер.: Економічна. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка. – 2004. – Вип. 33. – С. 23-27.
8. Кульчицький Я.В. Порівняння економічних систем (проблеми методології) : монографія / Я.В. Кульчицький, Б.В. Кульчицький. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 318 с.
9. Леоненко П.М. Сучасні економічні системи : навч. посібн. / П.М. Леоненко, О.І. Черепніна. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 429 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
10. Мельник Л.Г. Основи стійкого розвитку : навч. посібн. [для студ. ВНЗ] / Л.Г. Мельник. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2006. – 383 с.
11. Синякевич І. Концепція щодо формування системи інструментів національної екологічної політики / І. Синякевич // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2002. – № 7. – С. 70-73.
12. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України / С.І. Соколенко. – К. : Вид-во "Логос", 1999. – 568 с.
13. Туниця Ю.Ю. Екоеконіміка і ринок: подолання суперечностей / Ю.Ю. Туниця. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 314 с.
14. Філіпенко А.С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А.С. Філіпенко. – К. : Вид-во "Знання", 2007. – 670 с.
15. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А. Чухно. – К. : Вид-во "Логос", 2003. – 631 с.
16. Чухно А.А. Сучасні економічні теорії : підручник / А.А. Чухно, П.І. Юхименко, П.М. Леоненко / за ред. А.А. Чухна. – К. : Вид-во "Знання", 2007. – 878 с.
17. Fiedor B. [red.] Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych / B. Fiedor, S. Czaja, A. Graczyk, Z. Jakubczyk. – Warszawa : Wyd-wo C.H. Beck, 2002. – 484 s.
18. Szoego H. Zarys problemów ekonomiki środowiska / Henryk Manteuffel Szoego. – Warszawa : Wyd-wo SGGW, 2005. – 220 s.

Кульчицкий Я.В. Институциональные основы экологизации экономических систем в условиях усиления глобализации

Раскрыты институциональные основы экологизации современных экономических систем из позиций постиндустриальной парадигмы и экономической компаративистики в условиях усиления глобализации. Выявлено содержание экологической парадигмы экономической теории и обоснована необходимость выделения социально-экологических отношений в системе экономических отношений общества. Проанализирована концепция устойчивого развития и особенности эколого-экономических инструментов в развитых странах.

Ключевые слова: экономические системы, институциональные основы экологизации экономических систем, постиндустриальная парадигма, экологическая парадигма экономической теории, постиндустриальное (информационное) общество, глобализация, экономическая компаративистика, устойчивое развитие, экологизация экономических систем.

Kul'chyts'kyj Ya.V. Institutional bases of the ecologization of economic systems in the conditions of strengthening of globalization

Institutional bases are explored of the ecologization of modern economic systems from positions of post-industrial paradigm and comparisons of economic systems in the conditions of strengthening of globalization. The maintenance is exposed of ecological paradigm of economics and substantiate necessity of selection of social-ecological relations in the system of economic relations of society. Conception is analysed of steady development and feature of ecological-economic instruments in the developed countries.

Keywords: economic systems, Institutional bases of the ecologization of modern economic systems, post-industrial paradigm, ecological paradigm of economic theory, informative (post-industrial) society, globalization, comparisons of economic systems, steady development, ecologization of economic systems.

УДК 338.2 Проф. С.Д. Лучик, д-р екон. наук; доц. В.Є. Лучик, д-р екон. наук – Подільський державний аграрно-технічний університет

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Історичний досвід регіонального розвитку доводить, що повністю позбутися регіональної диференціації з одночасним динамічним економічним зростанням практично неможливо. Подолання диспропорцій в економічному і соціальному розвитку регіонів можливо вирішувати переважно за рахунок стимулювання використання внутрішніх ресурсів самих регіонів. При цьому важливо збалансувати мету зменшення диспропорцій із зусиллями, які докладаються для підтримки динамічного економічного зростання.

Ключові слова: політика регіонального розвитку, проблемні регіони, досвід реалізації регіональної політики, диференціація соціально-економічного розвитку.

Постановка проблеми. Зміни в регіональній політиці нашої держави для поліпшення ситуації вимагають активного вивчення світового досвіду та інтенсивного діалогу з актуальних проблем регіонального розвитку на міжнародному рівні. На світовому рівні концепції політики регіонального розвитку за останні 20 років змінили акцент на "region" як на активний елемент процесу розвитку, на відміну від концепції регіону виключно як одержувача державної допомоги. У цьому плані для України корисним може бути досвід реалізації політики регіонального розвитку, насамперед, у країнах Західної Європи, насамперед, членів ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні концепції розвитку регіонів спираються на науково-теоретичні положення вчених А. Вебера, Т. Паландера, І.Г. фон Тюнена та ін. Теоретико-методологічні засади стосовно регіонального розвитку і формування регіональної політики сформулювали і розвинули Б.І. Адамов, Е.Б. Алаєв, В.І. Арженовський, П.П. Борщевський З.С. Варналій, В.М. Василенко, М.І. Долішній, С.І. Дорогунцов, А.Г. Гранберг, Я.А. Жаліло, І.В. Запоточний, С.П. Сонько, С.О. Суспіцин, В.В. Третяк, В. Федюк, Л.Г. Чернюк, М.Г. Чумаченко та ін. Незважаючи на таку велику кількість наукових робіт і достатній період часу існування України як самостійної держави, залишаються невизначеними можливості для адаптації закордонного досвіду реалізації політики регіонального розвитку.

Постановка цілей. Метою дослідження є систематизація зарубіжного досвіду забезпечення політики регіонального розвитку на основі виділення груп проблемних регіонів, що дасть змогу вирішити завдання наповнення її інституціональної складової.

Виклад основного матеріалу дослідження. На рубежі століть ЄС перетворився, по-суті, в "Європу регіонів", "Союз регіонів", в якому розробляється і активно проводиться конструктивна регіональна політика. Вона здійснюється шляхом скорочення розриву в рівнях розвитку між окремими територіями, аграрної інтеграції, регулювання підприємницької діяльності тощо. Так, зменшення розриву між різними регіонами спільноти та ліквідація відставання в розвитку найменш розвинутих регіонів були однією з проголошених цілей Римського договору 1957 р. [1].

Із часу підписання Римського договору ЄС прагне скоротити регіональну нерівність. Ця мета, підтверджена в Договорі про утворення Європейського Союзу, підписаному в Маастрихті в 1991 р., полягає у зменшенні нерівності в рівнях розвитку найбільш розвинутих і найбільш відсталих регіонів. У країнах ЄС представлені практично всі типи проблемних територій і всі вони тією чи іншою мірою підпадають під сферу діяльності політики регіонального розвитку. Якщо першими об'єктами політики були депресивні території, які спеціалізувались на видобутку вугілля, чорній металургії, окремих галузях важкого машинобудування, текстильній промисловості, то, починаючи з 60-х років минулого століття, виділяються депресивні та слаборозвинуті регіони.

Першою європейською країною, яка зіштовхнулася з проблемою структурно кризових територій, була Великобританія. До таких регіонів були віднесені Уельс, Шотландія, Північний Схід та Північна Ірландія. Більшість з них були старими промисловими районами з вузькою спеціалізацією в добувній і переробній промисловості. Перший у світі закон, який регулював безпосередньо розвиток регіонів (так званих "спеціальних зон"), прийнято у 1934 р. саме у Великобританії.

У Польщі законодавчо виділені території підтримки, які поділено на слабо розвинені і території з найсприятливішими умовами розвитку. В Угорщині території, яким надається підтримка регіонального розвитку, класифіковані на слабозвинені регіони, що підлягають реструктуризації, переважно сільськогосподарські регіони; прикордонний регіон у несприятливих умовах. Словенія ввела поділ проблемних територій на економічно слабкі області або муніципалітети, область або муніципалітет із структурними проблемами і високим рівнем безробіття, область із обмеженим розвитком і обмеженим потенціалом.